

Kartezyen Düalizm ve Ruhun Kavramsal Değişimi

İLYAS ALTUNER

Arş. Gör. | Iğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

Özet: Kartezyen felsefe, geleneksel ruh anlayışını terk ederek modern psikolojiye de kaynaklık eden bir bilinç görüşünü felsefeye eklemeler. Descartes, ruhu yalnızca canlılık veren bir organizmaya, can ruhlarına indirgerken, düşüncüyü ise Tanrının bir armağanı olarak yücelttiği zihin yetisine, rasyonel ruha bağlar. Böylece insan, düşünmesi yönüyle zihinsel şey, eylemesi yönüyle de bir makine olarak adlandırılır. Düşüncenin yüceltilmesi, insanı yücelten biricik şeyin zihin olduğu anlamına gelir. Düşünen şey olarak insan, eylemlerinde artık uzamsal olan tözden yararlanacak, düşüncüyü yalnızca kendi benliğinin, sonra da Tanrının bilgisini elde etmede kullanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kartezyen düalizm, zihin, beden, düşünen şey, rasyonel ruh, can ruhları.

Cartesian Dualism and Conceptual Change of the Soul

İLYAS ALTUNER

Res. Assist. | Iğdır University, Faculty of Divinity, Department of Philosophy and Religious Sciences

Abstract: Cartesian philosophy inserts into philosophy the conception of consciousness which is a source for modern psychology, by leaving traditional understanding on the soul. Whereas Descartes reduces the soul to an organism which animates only or animal spirits, he connects thought to faculty of mind or rational soul that which he exalts as a gift of God. Thus, human being is named a mental thing in that he thinks, and a machine in that he acts. The exaltation of thought means that the only thing which does exalt human being is mind. Human as thinking thing will benefit from the extended substance in his actions no longer, and he will use thought only to get knowledge of his self and after then God knowledge.

Keywords: Cartesian dualism, mind, body, thinking thing, rational soul, animal spirits.

Giriş

Sokrates'in kavrama ait söylemlerinin Platon'un idealar öğretisine ve zihin ve beden ayrılığına temel oluşturmaları gibi, ideaların da Aristoteles'in form-madde ayırımına kaynaklık ettiğini görürüz. Platoncu düşüncenin Plotinus ve Augustinus tarafından yapılan yeniden yorumu ve Cusanus'un zihin görüşleri, Descartes'ın zihin felsefesinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Platon'daki zihin-idea ilişkisi¹ ile Aristoteles'in ruh kuramındaki² form-madde karşıtlığı ya da *energeia* ve *entelechia* ayırımından sonra felsefede zihin konusundaki ilk ciddi kuram Descartes tarafından geliştirilmiştir. Descartes zihni bedenden ayrı bir töz olarak ele almış ve bütün gerçek bilgilerin kaynağının zihnin dolaysız algısıyla ortaya çıkan kavramlarla oluşturulabileceğini söylemiştir. Bunun sonucunda ise bedeni bir makine olarak görmek zorunda kalmıştır.³ Descartes'ın savunduğu zihin-beden düalizmi, gerçekte bir ruh ikilemini de beraberinde getirmiştir. Rasyonel ruh olarak zihin ve can ruhu olarak sinir, birbirinden apayrı eylemlerle ve işlevlerle karşımıza çıkar. Böylece her maddî şeyin mekanik bir düzleme indirgenmesi sonucunda, Peripatetik felsefenin vitalist dünya görüşü ve Ptolemeus kozmolojisi yerini bambaşka bir kozmolojiye bırakmış olur.

Bütün bunlara ek olarak üzerinde söz söylenmesi gereken konu, ruh ve zihin kavramlarının kullanış tarzında göreceğimiz değişimdir. Başlangıçta Hıristiyan düşüncesinde ve özellikle Augustinus'ta çok özel bir öneme sahip olan ruh kavramı ve ruhun ölümsüzlüğü konusu,⁴ Descartes için başlangıçta kullanılmış, ancak sonraları yavaş yavaş terk edilmiştir. Burada Descartes felsefesinin

¹ Örnek olarak bkz. Plato, *The Republic*, trans. Desmond Lee, London: Penguin Books, 1987, 514a-517a.

² Bkz. Aristotle, *De Anima (On the Soul)*, trans. Hugh Lawson-Tancred, London: Penguin Books, 1986, 412a1-10.

³ İngiliz filozof Ryle tarafından *makinedeki hayâlet dogması* (the dogma of the ghost in the machine) olarak adlandırılan zihin-beden ayrılığı, bir *kategori yanlışlığı* olarak yorumlanmıştır. Bkz. Gilbert Ryle, *The Concept of Mind*, London: Penguin Books, 1976, s. 17 vd.

⁴ Bkz. Augustine, *The Immortality of the Soul*, trans. John J. McMahon, Washington: The Catholic University of America Press, 1977.

fiziksel olana temel bulma çabasında metafizik kuşkuya sarılması gibi, can ruhlarına indirgenecek bedensel hareketin doğması için de ruha gereksinimi olmuştur. Önce ölümsüz bir varlık olarak ruh, sonra zihin yahut düşünen şeyle eş anlamlı kullanılan rasyonel ruh ve en sonunda sınırlarla aynı anlamda kullanılan can ruhları gibi kategorilere girmiştir. Descartes rasyonel ruhla can ruhlarını ayırarak, düşünmeyi zihin yerine geçen rasyonel ruha yükseltmiş ve hareketi de can ruhlarına indirgemıştır.

Bedenden Ayrı Varolma Yetisi

Kartezyen düalizm denince, zihnin bedenden ayrılığı ve zihinsel tözün maddi tözden özgür olduğu anlaşılmalıdır. Zihnin beden olmaksızın da varlığını sürdürmesinden çok, her iki töz nitelik olarak da birbirlerinden tamamen ayrıdır. Her tözün bir sıfatı olması dolayısıyla zihnin sıfatı düşünce, bedeninki uzamdır.⁵ Kartezyen gelenekte zihin-beden ve özne-nesne ikileminden yola çıkılarak ontolojik açıdan realist ve natüralist bir tavır benimsenir. Descartes'a göre düşünen şey, aynı zamanda zihindir, ruhtur. Çünkü o, zihni ruhla ya da akılla düşünmeden hiçbir zaman ayırmaz.

Şöyle ki ben bir zihin, bir ruh, bir zekâ ya da bir akıl; öyle ki, bunlar benim şimdiye dek anlamlarını bilmediğim şeylerdi. Ben pekâlâ gerçek ve gerçekten varolan bir şeyim. Ama ne tür bir şey? Dediğim gibi, düşünen bir şey.⁶

Düşünmek, duymayı da beraberinde getirir. Düşünme fiilinden kastedilen şey, biçim yönünden algılamayı anlamakla, onun zihinde olduğunu yani zihinde aktif hâlde bulunduğunu kavramakla aynı şeydir. Bu da zihinle ilgili bir sonuçtur ve başka herhangi bir şekilde düşünme gücü zihin dışında var değildir.⁷ Böylece Descar-

⁵ René Descartes, *The Philosophical Writings of Descartes*, trans. John Cottingham & Robert Stoothoff & Dugold Murdoch [& Anthony Kenny], Cambridge: Cambridge University Press, 1999, I 180, *Principle* 1.53. [Descartes'ın toplu eserleri, meşhur olduğu şekliyle çevirmenlerinin soyadlarına göre ilk iki cildi CSM ve üçüncü cildi CSMK olarak ifade edilecek ve yanlarına cilt ve sayfa numaraları eklenecektir. Eser adları kısaltılmış olarak verilirken, bölüm ve varsa paragraf numaraları gösterilecektir.]

⁶ CSM II 18, *Meditation* 2.

⁷ CSM I 195, *Principle* 1.9

tes, zihnin cisimsizliği tezini kabul etmiş olmaktadır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, zihinle bedenin niteliğinin farklılığı bunu göstermektedir. Zihnin cisimsizliğini savunmada üç düşünsel dayanak-tan yani ilâhiyat, metafizik ve bilimden hangisinin olduğunu saptamak oldukça güçtür. Descartes, ruhun tutkularını tanımak için, onun fonksiyonlarını bedenin fonksiyonlarından ayırmak gerektiğini söyler.⁸ Burada da dikkatimizi çeken şey, zihin ve ruhun birbirlerinin yerine kullanıldıkları ve düşünen şeye karşılık geldikleridir.

Zihinle beden arasındaki ayrılık, fonksiyon olarak gösterilirse, zihnin fonksiyonun düşünce olduğu ve diğer fonksiyonlardan farklılaştığı görülür. Ancak şu da var ki, bazı durumlar hem zihin hem de bedenden kaynaklanır: İstenç, algı ve hayâl gibi tutkuların düşünceye ait yönü ruh tarafından yerine getirilir.⁹ Descartes'a göre, var olmak için ancak öze gereksinim duyulur, uzama değil. İnsan doğası kuşku, anlayış, kabûl, inkâr, istenç, hayâl ve duygu gibi yetileri kendinde barındırır ve cisimsiz bir zihin olarak bu edimleri yapabilir. Zihinsel edimler ve zihin içerikleri, insanın edimsel olarak cisimleşmiş bir durumda olmalarıyla özdeşleştirilebilir. Başka bir deyişle, onların açık cisimsel konumları ve nedenleri yanıtıcı olmasına rağmen, duyular aynı kalabilir. Düşünce, arzu, istenç, heyecan ve duyular, eğer ben varsam, daima maddî olmayan olarak kalabilir.¹⁰

Zihinle elde edilen kavram, bedenden edinilenden önce gelir ve dolayısıyla zihin ile beden arasındaki ayrılık da bu bakımdan bilinmiş olur.¹¹ İnsan, önce ruhunun farkına varır ve düşündüğü için var olduğunun farkına varan kişi, bunun yalnız ruh ile yani zihinle olduğunu da bilir. Çünkü maddî olan şeylerin varlığına inanmadan, kendi varlığının farkında olan kimse için, ruhun bedenden yani cisimden ayrı olduğu ve onsuz yaşayabileceği açıktır. Çünkü Descartes açısından zihnimizden, benliğimizden daha kolay bilebileceğimiz hiçbir kavram, hiçbir bilinç durumu bulunmamaktadır.

⁸ CSM I 328, *Passion* 1.2.

⁹ CSM I 335-6, *Passion* 1.18-20.

¹⁰ Norman Malcolm, *Problems of Mind: Descartes to Wittgenstein*, New York: Harper Torchbook Edition, 1971, s. 6.

¹¹ CSM I 195, *Principle* 1.8.

Ruh, bedenle birleşik bile olsa, fonksiyon olarak bedenden farklıdır. Bu ikisinin birlikte olması, onların birlikte var olabileceği anlamına gelmez. Kartezyen düalizm, ruhun cisimden ayrı oluşu yani cisimsiz oluşu üzerine kuruludur. Descartes'ın zihin görüşü, düşünen tözle duyulanan şeyin birbirinden farklılığıdır. Ben denilen düşünen şey, bedenden ayrıdır ve ondan bağımsız var olabilir.¹²

Zihni ancak bölünmez olarak algılayabildiğimiz hâlde, hiçbir cismi bölünür olmaksızın algılayamayız. Bedenin yarısını algılayabilir iken, zihnin yarısını algılayamıyoruz. Böylece görürüz ki, onların yalnızca doğaları farklı değil aynı zamanda birbirlerinin de karşıtıdır.¹³

Descartes, zihinle bedeni birbirine karşı tözler olarak nitelendirmektedir. Çünkü ona göre zihin ve beden sırf yapı olarak değil, nicelik olarak da karşıttır. Beden yalnızca cisimsel sıfatları, bölünebilirliği kendinde taşırken,¹⁴ ruh da düşünsel olanları bünyesinde bulundurur. İnsan doğası acı olandan tatlı ve zevkli olana yönelmeyi ister, bunun hakikatini ise ruh ve beden topluluğu değil, yalnızca ruh anlar. Ruhun doğası sadece düşünmektir. Bunu ise, maddî şeylerden kuşku duyarken, kendi varlığımızdan kuşku duymamamız açık olarak ortaya koymuştur ve bu da belli bir kesinlikle bilinen ilk şeydir.¹⁵

Descartes'a göre ruh, yalnızca insanlarda vardır. Zira insan, düşünen bir varlıktır. Düşünceyle ruh aynı anlamda olduğuna ve hayvanlar düşünemediğine göre, hayvanlarda ruh yoktur. Önceden de belirttiğimiz üzere akıl, ruh, zihin hep aynı anlamda kullanılmaktadır. Öyleyse, hayvanlarda akıl da yoktur; hayvanların bir kısmı konuşmayı becerbilse bile, bunlar yalnızca düşünme olmaksızın yapılan şeylerdir. Bazı dilsiz ve sağır doğan kimseler, konuşamadıkları hâlde meramlarını anlatabilirler. Oysa hayvanlarda böyle bir yetinin bulunmaması açıkça gösterir ki, hayvanlar insanlardan daha az akıllı değil, akılsızdırlar. Onların bir takım becerilerinin olması, hatta

¹² CSM II 54, *Meditation 6*.

¹³ CSM II 9, *Meditation Synopsis*.

¹⁴ Bu düşünce, Descartes'ın ilk eserinde de kendini gösterir: "Daha küçük parçalara ayrıldığında, bir nesne, çok daha kolay olarak algılanır." *Compendium of Music*, trans. Walter Robert, Wisconsin: American Institute of Musicology, 1961, s. 12.

¹⁵ CSMK 55, *Silbon May 1637*.

bazı şeyleri çok iyi yapabilmeleri, insanlar gibi akıllı olduklarını göstermez. Yoksa bize fikirlerini anlatabilirlerdi.¹⁶

Descartes'ın düşünmeyi yalnızca insanlara atfetmesi nedeniyle, hayvanları makine olarak görme fikri de kendiliğinden ortaya çıkar. Aslında beden de bu makine yaratık kategorisine girer. Düşünen şeyin yalnızca ruh olması, yalnızca uzamlı olan beden bu düşünme eyleminden mahrum olması, ruh yani zihin dışındaki tözlerin birer makine olarak algılanmasına neden olmuştur. Ancak bu makine, insanın yaptığı bir makine değil, Tanrının elinden çıkan ve insanın yapabileceği bir makineden çok daha düzenli ve önemli devinimlere sahiptir.¹⁷ Böylece Descartes, Aristoteles'ten bu yana kabül gören *nebatî, hayvanî ve insanî ruh* ayırımına dayanan klasik ruh görüşünü reddederek yalnızca zihni, rasyonel ruhu yani bir anlamda insanî ruhu, benliği kabül etmektedir. Böyle bir düşünce, duygulanımları da insana atfetmekten geri durmayacaktır. Descartes'a göre duygulanımlar, ruhun birer fonksiyonudur. Çünkü duygulanımların yeri zihindir ve duygular zihinsel fonksiyonlardır. Burada, Descartes'ın, zihin adından ruhu kastettiğini belirtirken, ruhun silikleşmesine dair konumuzda göreceğimiz gibi, tutkuların sinirsel sisteme indirgenliğini de belirtelim.

Descartes, ruhla bedeni ayrı tutmasından dolayı, canlı bedenle cansız bedeni de bir tutar. Ölü beden, fonksiyonunu yitirmiş yahut durmuş bir makine gibidir. Bedeni makine sayan Descartes, ölü bedeni de bozuk bir saate benzeter.¹⁸ Sonra ruhun ölümsüzlüğüne geçen filozof, beden yok olmasından sonra ruhun yok olmayıp varlığını devam ettirdiğine inanır: İnsan bedeni kolayca yok olabilir, ama zihin veya düşünen ruh, mahiyeti ve doğası gereği ölümsüzdür.¹⁹ Descartes'ı Aristotelesçi ve Skolastik düşünceden ayıran temel nokta, ruhun ölümsüzlüğüne yaptığı atıfta, eskilerin öne sürdükleri gibi *özel ruhun* ölmezliğini savunmak değildir. Özel ruh töz olduğundan, zaten doğası gereği ölmezdir; ölen yalnızca tavırlar

¹⁶ CSM I 140, *Discourse* 5.

¹⁷ CSM I 139, *Discourse* 5.

¹⁸ CSM I 329, *Passion* 1.6.

¹⁹ CSM II 10, *Meditation* Synopsis.

ve ilinekler olmalıdır. Doğası gereği ölmezlikten kasıt da özü gereği değildir, yoksa bilfiil yerine bilkuvve ölmezlik anlamına gelir.²⁰

Descartes'a göre zihin ve beden ayrı olmalarına karşın, bir etkileşim içindedirler. Eğer ruh bedenle etkileşimde, başka deyişle ilişki içinde bulunmasaydı, bedende meydana gelen duygulanımlardan habersiz olurdu.²¹ Ruh bedenle ilişki içerisinde olsa da, bu, beyinle doğrudan ve diğer organlarla dolaylı olarak ortaya çıkar. Descartes'ın kısır döngü olan bu düalizmi zihin-beden etkileşimi konusunda bir sorun oluşturmuş, kendisini zorunlu olarak bir ruh-beden ilişkisini açıklamaya yöneltmiştir. Ruhun bedeni hareket ettirme düşüncesine ait kavramımızla beden ruhu etkileme, duyumlama ve edilgilere neden olma gücüne dair kavramımız, ancak ruh-beden ilişkisinin açıklanmasına bağlı olarak ortaya konabilir.²²

Descartes, ruhun bedenle olan ilişkisini beyindeki *kozalakı bez* sayesinde kurduğunu belirtmek suretiyle bu sorundan kurtulmaya çalışmıştır. Ona göre bu bez, ruhun bedendeki başlıca merkezidir ve ruh, fonksiyonlarını bedende yerine getirebilmek için doğrudan bu bezi kullanır. Ruhta oluşan değişimler, bu bezin hareketlerine de sirayet ederek, onu büyük çapta değişikliğe uğratabilir.²³

Zihni yani düşünen tözü, beden olmaksızın açıkça kavırıyoruz. Öte yandan bedeni de, zihin olmaksızın aynı açıklıkla kavırıyoruz. Demek ki, en azından Tanrının sınırsız gücüyle beden olmaksızın zihin, zihin olmadan beden olabilir. Şimdi biri olmaksızın öteki olabilen tözler, gerçeklik bakımından farklıdır. Zihin ve beden, biri öteki olmaksızın olabilen tözlerdir. Demek ki, zihin ve beden, gerçeklik bakımından farklıdır.²⁴

Ruhun Sınırlara İndirgenmesi

Descartes felsefesinin temel ilkelerinden biri olarak anlatmaya çalıştığımız düalizm konusunun yanına eklenmesi gereken bir

²⁰ Lucien Laberthonnière, *Descartes Üzerine Tetkikler*, çev. Mehmet Karasan, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1977, s. 93.

²¹ CSM II 56, *Meditation* 6.

²² CSMK 218, *Elizabeth* 21 May 1643.

²³ CSM I 340, *Passion* 1.31-2.

²⁴ CSM II 119-20, *Reply* 2.

konuya değineceğiz, ki bu konu, esasında Descartes felsefesinin açmazlarından birini de ön plana çıkarmaktadır. Ruhun silikleşmesi ya da ortadan kaybolması olarak tanımladığımız konu yine benlik düşüncesi etrafında örülmektedir. Benliği kavrama konusunu ele alırken benliğin ve düşünen şeyin ne olduğunu gördüğümüz için de burada doğrudan konuya girmek niyetindeyiz.

Descartes sürekli olarak *düşünen şey* üzerinde konuşmasına karşın, ısrarla *rub* terimini kullanmaktan kaçınır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, zihnin bir ruh, akıl ya da zekâ olarak karşımıza çıkmasının yanında, daha başta tanımlara ilişkin bölümde dile getirdiğimiz gibi, ruhun kimi zamanlar duyu algılarıyla birlikte kullanıldığını belirtmiş ve alıntılanmıştı. Bunun yanında Descartes, ruh kavramını sıklıkla zihin yerine kullanmış ve düşünen şeyin *rasyonel rub* olduğunu söylemişti.²⁵ Oysa kimi zaman düşünen şey ya da benlik için ruh kavramının kullanılmadığı ve özellikle de bunun *cogito* uslamamasından doğan zihin yapısından sonra ortaya çıktığı görülmektedir. Descartes, ruhun değişimini ışık ışınlarının algılanması konusundaki önermesiyle göz önüne sermektedir: “Gören göz değil, ruhtur ve ruh doğrudan görmez, yalnızca beyin aracılığıyla görür.”²⁶ Oysa zihin, dolaysız bir algıyla nesnelere doğasını bilmektedir.

Sağduyu denen yetinin bulunduğu yer olarak da konumlandırılan ve kimi yerde zihinsel aktivitelerin yanında cisimsel işlevler için de kullanılmasından dolayı ruhun artık silikleştiği ve *düşünen şey* adıyla yeni bir kavramın oluştuğu görülür. Descartes’ın ısrarla zihin-beden ayırımından bahsetmesi ve insan eylemleriyle ilgili ileri sürdüğü görüşlerde zihinden yoksun bir açıklama girişimine kalkışması, ruhun aslında bir anlamda yerini zihin kavramına yani onun özünü oluşturan düşünen şeye bırakmasıyla koşutluk içindedir. Descartes, zihnin eşlik ettiği durumlarda ayrı bir rasyonel ruhun varlığını kabûllenmek zorunda oluşumuzu, Tanrının özel bir eylemi sayesinde ruhun insan bedeninin karmaşık mekanizmasıyla birleştirildiğine dayandırır.²⁷ Tanrının değişmezliğinden hareketle

²⁵ CSM I 294, *Comments*.

²⁶ CSM I 172, *Optics* 6.

²⁷ CSM I 102, *Treatise on Man*.

de dünyadaki *maddenin hareketi korunumu* sağlanmış olur.²⁸

Bu fonksiyonları açıklamak için, öyleyse, bu makineden, kanının ve de yüreğinin iç ateşinin yani cansız bedenlerde bulunan bütün ateşler gibi aynı doğaya sahip bir ateşin sıcaklığıyla sürekli ajite edilen can ruhlarının dışında, duyarlı veya canlı bir ruh ya da başka bir hareket ve yaşam ilkesi varmış gibi söz etmek zorunlu değildir.²⁹

Ruhun ortadan kaybolması bütünüyle gerçekleşme bile işlevselliğini yitirmesi anlamında gerçekleştiği görülür. Aristoteles'teki *psyche* kavramının içeriğine nazaran *animus* kavramı devinimi başlatma işlevini bırakmış, bedendeki can ruhlarının akışına yön vermek gibi pasif bir görev üstlenmiştir. Doğrusu, ruhtan vazgeçmeyi göze almış olan bir sistemle karşı karşıyayız, yani ruhtan vazgeçilmesi gerektiği yerde vazgeçilmelidir. Can ruhları ya da diğer anlamıyla sinirlerin işlevselliği hiçbir zaman bir ruhun işlevselliğine denk değildir ve bu anlamda bile ruhun ortalarda görünmediği anlaşılabilir. Descartes, bir saksığanın sözcükler söyleyecek biçimde eğitilebileceğinden bahsederken, saksığanın söyleyeceği her sözcüğün, sinir sisteminde belli değişiklikler yaratan dış uyaranlara verilmiş değişmez bir yanıt olacağını belirtir.³⁰

Bu örneklemelerin verilme nedeni, dili kullanan insanın girift şeyler karşısında bir sistem oluşturup yanıt verme yetisine sahip olduğunun yanı sıra, tamamıyla mekanik bir yapıya indirgenen beyinsel ve otomat işlevlere ait bir bedenin hiçbir şekilde bu akıllı eylemi yerine getirmesinin mümkün olmadığını belirtmektir. Akli evrensel bir araç gören bu düşünceye göre, beden her ne kadar Tanrı yapımı da olsa, bir makineden daha fazla şey olmadığı için aklın işlevselliğini yerine getirecek organlara sahip değildir. Descartes, her soruya yanıt veren bir makinenin yanıtının en aptal insanların bile verdiği şekliyle bir anlamdan uzak olduğunu söyler. Bedenin her şeye aklın yaptığı gibi yanıt verme yetisine sahip olması etik açıdan da imkânsızdır.³¹ Çünkü insanın diğer varlıklardan ayrı ve

²⁸ CSM I 96, *The World* 7.

²⁹ CSM I 108, *Treatise on Man*.

³⁰ CSMK 303, *The Marquess* 23 Nov. 1646.

³¹ CSM I 140, *Discourse* 5.

üstün olma nedeni zihinsel yapısıdır. Eğer diğer canlıların hareketleri de insanınki gibi bilinçli olsaydı, insanın diğer varlıklardan bir farkı kalmazdı.

Kartezyen fizyolojide bedenın bir makineye indirgenmesiyle tüm biyolojik süreçler bir saat ya da başka bir makinenin çalışma düzeneği örnek verilerek açıklanabileceğinden, herhangi bir bitkisel ya da hayvansal ruhtan söz etmeye gereksinim yoktur.³² Eğer böyle bir ruhtan söz edilecekse, saatte de bir ruhun bulunduğundan söz etmek gerekecektir.³³ Hayatta her konuya yanıt verebilecek insanı yetiden söz edilmesi, ruhun yerini makinenin asla alamayacağı, doğrusu almaması gerektiği düşüncesidir. Böylece zihinsel işlevmiş gibi görünen birtakım eylemler sınırlara indirgenerek burada ruha gereksinim olmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca Descartes'ta *acı veren* ya da *mavi* kavramının gerçek bir şeyi gösterdiğine ilişkin kesinlik, böylelikle *töz*, *düşünce* ve *hareket* gibi yalın doğalara dair açık ve seçik bir algıya sahip bulunmaya ilişkin kesinliği yerinden etmiştir.³⁴

Descartes açısından zihin rasyonel ruha dönüşüm içinde ve koşut olarak hiçbir şeye indirgenemeyecek denli soyut bir yetiye işaret ederken, edilgin ruha ve sonra sınırlara indirgenen fizyolojik eylemlerin tamamen otomat olarak gerçekleştiği görülür. Oysa modern fizyoloji ve nörofizyoloji çalışmaları, bunun yanlış olduğunu bildirir. Örneğın nörofizyolojistler, zihinle beynin etkileşimde bulunduğu, zihnin bilgisayarın sabit diskine benzeyen beyin içinde yer alan bir yazılım programı olduğu ve beden olmaksızın ne beynin ne de zihnin yaşama şansının bulunduğu görüşünü savunurlar.³⁵ Bu tür görüşlerin temelinde, insan zihninin beyinden bağımsız çalışmayacağı düşüncesi, hatta denildiği gibi beynin bir çalışma alanı gibi gösterilmesi yatar. Beden olmaksızın zihnin yaşayamayacağı belki doğrudur, ancak beynin hangi bölgesinin hangi işlevleri yerine

³² CSM I 108, *Treatise on Man*.

³³ CSM I 315, *Human Body* 1.

³⁴ Richard Rorty, *Felsefe ve Doğanın Aynası*, çev. Funda Günsoy Kaya, İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2006, s. 65-6.

³⁵ Konu hakkında bkz. Antonio Damasio, *Descartes'in Yanılgısı*, çev. Bahar Atlamaz, İstanbul: Varlık Yayınları, 1998, s. 246.

getirdiği bile henüz çözülememişken, zihni bir bilgisayar programına benzetmenin, filmlerdeki kurgusalıktan ileri gidemeyecek denli mekanik olduğu ortadadır.

Kaynaklar

- Aristotle, *De Anima (On the Soul)*, trans. Hugh Lawson-Tancred, London: Penguin Books, 1986.
- Augustine, *The Immortality of the Soul*, trans. John J. McMahon, Washington: The Catholic University of America Press, 1977.
- Damasio, Antonio *Descartes'in Yanılgısı*, çev. Bahar Atlamaz, İstanbul: Varlık Yayınları, 1998.
- Descartes, René, *Compendium of Music*, trans. Walter Robert, Wisconsin: American Institute of Musicology, 1961.
- Descartes, René, *The World or Treatise on Light*, trans. John Cottingham & Robert Stoothoff & Dugold Murdoch, *The Philosophical Writings of Descartes*, vol. I, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Descartes, René, *Treatise on Man*, trans. John Cottingham & Robert Stoothoff & Dugold Murdoch, *The Philosophical Writings of Descartes*, vol. I, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Descartes, René, *Discourse on the Method*, trans. John Cottingham & Robert Stoothoff & Dugold Murdoch, *The Philosophical Writings of Descartes*, vol. I, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Descartes, René, *Optics*, trans. John Cottingham & Robert Stoothoff & Dugold Murdoch, *The Philosophical Writings of Descartes*, vol. I, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Descartes, René, *Principles of Philosophy*, trans. John Cottingham & Robert Stoothoff & Dugold Murdoch, *The Philosophical Writings of Descartes*, vol. I, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Descartes, René, *Comments on a Certain Broadsheet*, trans. John Cottingham & Robert Stoothoff & Dugold Murdoch, *The Philosophical Writings of Descartes*, vol. I, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Descartes, René, *Description of the Human Body*, trans. John Cottingham & Robert Stoothoff & Dugold Murdoch, *The Philosophical Writings of*

- Descartes*, vol. I, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Descartes, René, *The Passions of the Soul*, trans. John Cottingham & Robert Stoothoff & Dugold Murdoch, *The Philosophical Writings of Descartes*, vol. I, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Descartes, René, *Meditations on First Philosophy*, trans. John Cottingham & Robert Stoothoff & Dugold Murdoch, *The Philosophical Writings of Descartes*, vol. II, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Descartes, René, *Reply to Second Objections*, trans. John Cottingham & Robert Stoothoff & Dugold Murdoch, *The Philosophical Writings of Descartes*, vol. II, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Descartes, René, *Letters*, trans. John Cottingham & Robert Stoothoff & Dugold Murdoch & Anthony Kenny, *The Philosophical Writings of Descartes*, vol. III, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Laberthonnière, Lucien, *Descartes Üzerine Tetkikler*, çev. Mehmet Karasan, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1977.
- Malcolm, Norman, *Problems of Mind: Descartes to Wittgenstein*, New York: Harper Torchbook Edition, 1971.
- Plato, *The Republic*, trans. Desmond Lee, London: Penguin Books, 1987.
- Rorty, Richard, *Felsefe ve Doğanın Aynası*, çev. Funda Günsoy Kaya, İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2006.
- Ryle, Gilbert, *The Concept of Mind*, London: Penguin Books, 1976.